

Avukatlık Rolünden Kaynaklanan Çatışmaların Psikolojik Taksonomisi

Av. Fahrettin KAYHAN

BİZ HUKUKÇULAR “statü” ve “rol” denildiği zaman; Anayasa, yasa, tüzük vs. hukuk kaynaklarında tanımlanmış insan davranışlarına yönelik düzenlemeleri anlarız. Hukuk, belli yasal statüleri elde etmiş kişilere hak ve yükümlüklerden oluşan bir rol tanımı yapar ve bu statüdeki kişilerden bu rolleri normlara uygun olarak oynamalarını emreder. Bu anlamda “avukatlık statüsü” ve bu statüyü elde etmiş kişilerin oynayacağı hukuksal roller, Avukatlık Kanununda, meslek kurallarında ve muhakeme hukuklarında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler, yasa koyucunun Avukattan beklediği “normatif rol beklentileridir”.

Statü ve rol kavramı, Davranış Bilimleri (sosyoloji ve psikoloji) açısından da ayrı bir inceleme konusudur. Hukuksal olarak tanımlanan bir statü ve bu statüye bağlı hukuksal roller, sosyal yaşamda bireyler tarafından dramatize edilirken yasal statü ve rol tanımlarından az veya çok bir sapma meydana gelir. Bu sapma bizim hukuk yaşantımızda dramatik biçimde normal sınırların çok üzerindedir. Bu nedenle yasanın biçtiği statü ile sosyal gerçeklikte ortaya çıkan sosyal statü; keza yasanın rol beklentileri ile toplumun ve kişilerin rol beklentileri çoğu kez örtüşmez.

Yasal rol beklentisinin yanı sıra; avukatın psikolojik özellikleri, avukatın hizmet verdiği müvekkillerin psikolojik özellikleri, avukatın rolünü ifa ederken muhatap olduğu (hakim, savcı, kolluk gücü, katip, mübaşir vs.) kişilerin avukatlık mesleğiyle ilgili rol beklentileri ve bu beklentilerin tutarsızlığı ve çoğu kez açıkça hukuka aykırılığı psikolojik bir gerilim veya çatışma durumu yaratır. Keza avukatlık statüsündeki birinin, tek statüsü ve rolü avukatlık da değildir. Bir avukat aynı zamanda, baba veya anne, evlat, kardeş, arkadaş, dernek başkanı vs. gibi çok sayıda statüsü ve bu statülere bağlı sosyal rolleri vardır. Sık sık bu statülerden kaynaklanan rollerin çatışması nedeniyle de bir avukat psikolojik gerilimler ve çatışmalar yaşar ve bu çatışmalarla başa çıkmaya çalışır (Watson, s. 93).

Bu yazımızın amacı, avukatlık rolünden kaynaklanan çatışmaların psikolojik sınıflandırmasını yapmaktır. Birey olarak bir avukatın meslek hayatında karşılaştığı/karşılaşabileceği psikolojik çatışmaları sınıflandırmanın birçok yararından söz edilebilir. Her şeyden önce insanın yaşamını sürdürürken kendini güvende hissetmesi, yaşamda (ve onun bir parçası olan mesleğinde) karşılaşacağı sorunlar ve çözümleri konusunda uzmanlaşma ihtiyacı içindedir. Bu ihtiyacın giderilmesi için uygulanan tekniklerden biri de bu durumları saptamak, kavramlaştırmak ve sınıflandırmaktır. Böylece kişi, içinde bulunduğu “durumu” anlayabilir, “tanımlayabilir” ve “kontrol” edebilir. Eğer bir avukatın tüm meslek hayatı

boyunca karşılaşılabileceği çatışmaları açıkça öngörebilirsek, bu çatışmalarla karşılaşmadan önce onlarla doğru şekilde nasıl başa çıkacağımızı bulmamız mümkün olabilir. Bu yöntem, Avukatlık meslek kodları bakımından son derece hassas ve kırılğan davranışlar konusunda avukatlık eğitimine sağlam bir zemin oluşturur. Avukatlık rolünden kaynaklanan psikolojik çatışmaların önceden belirlenmesi ve ileride karşılaşılabilecek bu durumlar için önceden “endişe” duymak; sonraki avukatlık hayatı için öngörülere dayalı bir eğitimi ve provayı kolaylaştıracaktır.

Böyle bir sınıflandırma çalışmasının muhtemel olumsuz tesiri ise, bir çatışma durumuna yüzeysel ve kavramcı bir yaklaşımla yanlış teşhis koymaktır. Böyle bir yaklaşım, olanı olduğundan farklı olarak algılamak ve sınıflandırmaya yol açar (Watson, s. 94).

Tespit edebiliğimiz kadarıyla, avukatın mesleğini icra ederken yaşayabileceği/yaşadığı psikolojik çatışmaların bilimsel bir sınıflandırması ülkemizde henüz yapılmamıştır. Bu çatışma durumları; çoğu kez psikolojik sorunlar olarak değil; hukuksal sorunlar olarak tanımlanmakta; meslek sorunları olarak meslek örgütlerinde gündeme gelmektedir. Bu anlamda bu çalışmanın bir ilk olduğunu sanıyoruz. Sınıflandırma çalışmamız temel olarak Watson’un sınıflandırmasını esas almaktadır. Watson’ın Bu sınıflandırması, daha çok Anglo-Amerikan avukatlığındaki pratikler esas alınarak yapılmıştır. Bu sınıflandırmadaki bir çok psikolojik çatışma büyük ölçüde ve hatta daha derin ve farklı biçimlerde Türkiye Avukatlığı için de geçerlidir. Ancak Türkiye’de avukatlık kimliği, avukatlık statüsü ve avukatlık rolü, Anglo-Amerikan avukatlığından farklı çatışmaları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle sınıflandırmada Türkiye avukatlığı pratiğinden kaynaklanan kavramlaştırmalar yapılarak, sınıflandırma Türkiye avukatları için kullanışlı hale getirilmeye çalışılmıştır.

Sınıflandırmanın Türkiye avukatlığına uyarlanması çabasında; kasaba avukatlığından, metropol avukatlığına, kurum avukatlığından avukatlık ortaklığı deneyimine, uzman avukatlıktan pratisyen avukatlığa uzanan yirmi yılı aşan mesleki deneyimim temel alınmıştır. Ayrıca Ankara Barosunda yürüttüğüm yönetsel görevler sırasında incelediğim disiplin dosyaları ve meslektaşlarımla mesleki problemleriyle birebir muhatap olmam bize özgü psikolojik çatışmalarla ilgili kapsamlı gözlem yapamama olanak sağlamıştır. Avukat-Müvekkil uyuşmazlıkları konusunda mahkemelerde yapmış olduğum bilirkişilikler bu konuda farklı bir içgörü sağlamıştır. Ayrıca yine baro nezdinde yürüttüğüm staj ve mesleki eğitim çalışmaları, özellikle yaratıcı dramayı ana yöntem olarak uyguladığım “Avukatlık Sanatı Atölyesi” çalışmalarında edindiğim tecrübe de bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkı sağlamıştır (Kayhan; “[Avukatlık Kimliği](#)”, “Hukuk Eğitimi”, “Muhakeme Kültürü”, “[Aktarım Karşı Aktarım](#)” makaleleri).

Yazımızın birinci bölümünde sınıflanılmaya bir zemin oluşturmak üzere “Avukatlık Rolü” ve bu kavramla bağlantılı temel kavramları davranış bilimleri (sosyoloji ve psikoloji) açısından kısaca irdeleme gereği duydum. İkinci Bölümde; psikolojik çatışma kavramını, özet olarak ele alıp,

tanımını ve türleri üzerinde kısaca durdum. Üçüncü bölümde avukatlık rolünden kaynaklanan çatışmaların psikolojik sınıflandırmasını yapmaya çalıştım. Nihayet Dördüncü bölümde, Bu psikolojik sınıflandırmadan yararlanma ve çatışmalarla başa çıkma konusunda öneriler geliştirmeye çalıştım.

A. DAVRANIŞ BİLİMLERİ AÇISINDAN AVUKATLIK ROLÜ

Sosyal bilimlerde, çoğu kez sosyal statü kavramı ile sosyal rol kavramı karşılıklı olarak ilişkili görülür ve birlikte incelenir (Demir, 92). Sosyal statü, başkalarının sizin ne olduğunuz hakkındaki düşünceleri; sosyal rol ise başkalarının yaptıklarınızla ilgili düşünceleridir. Bu nedenle, toplum tarafından kişinin değerlendirilmesi, ölçülmesi ve yargılanması statü ve rol kavramları aracılığıyla olur. Bu iki kavram, farklı olmasına rağmen, somut sosyal durumlarda statü ve rol iç içe geçmiş durumdadır. Birey statüsüne göre belli bir rolü oynar veya bireyin sosyal rolünü, statüsüne uygun oynaması beklenir. Belirli roller, diğerlerinden yüksek statü taşır.

Öte yandan, sosyal bir rol, belli davranış kalıpları ile tarif edilir. Bu nedenle sosyal rol kavramının algılanması “davranış kalıbı” kavramının anlaşılmasına bağlıdır.

Bu nedenle, öncelikle sosyal bir statü olarak avukatlık statüsü incelenecek ve bu bağlamda sosyal bir rol olarak avukatlık ele alınacaktır.

a) Avukatlık Statüsü ve Avukatın Yaşam Duruşu

Statü sözcüğünün kökeni Latince “ayakta duruş” anlamına gelen ve “stare” fiilinin geçmiş zamanda çekilmiş hali olan “statum” fiilinden gelir (Botton, 7). Birey, üyesi olduğu gruplarda ve toplumda bir konuma sahiptir. Bireyin toplumsal yapıda işgal ettiği bu konuma sosyal statü denir. Bu anlamda her birey toplumda bir statüye sahiptir. Statü, sosyolojik anlamda, sadece yüksek mevki ve seçkinliğe işaret etmediği gibi, kişinin kendi hakkındaki öznel görüşüyle (kendilik değeri) belirlenemez. Kişinin kendi sosyal statüsüne ilişkin değerlendirmesi doğru olabileceği gibi, yanlış da olabilir. Statü, çevresinin kişiye toplum içinde nesnel olarak uygun gördükleri mevki veya pozisyonudur (Fichter, 34; Eroğlu, 89).

Sosyal statünün iki ana yoldan biriyle elde edildiği görülmektedir. Bunlardan birincisi, verilmiş (atfedilen); diğeri ise kazanılan (başarılan) statülerdir. Verilmiş statü, kazanılmasına bireyin her hangi bir katkısı olmayan, toplum tarafından belirlenen ölçütlere göre bireye atfedilen statüdür. Cinsiyet, yaş, soy, ırk gibi doğal statüleri bu kategoriden sayabiliriz. Kazanılan statü ise, bireyin kişisel çabaları veya bazı şans ve fırsatlarla elde edilen statüdür. Bu anlamda avukatlık, başarılan bir statüdür. Başarılan statüde, başarı iki yönlü işler. Örneğin, iyi bir avukat, avukatlık statüsünden yararlandığı gibi, aynı zamanda bu statüye de onur ve saygınlık kazandırır. Bu anlamda, birey bir statüye otomatik olarak oturtulmuş pasif bir alıcı olmayıp; kendi davranışlarıyla statüsünü yükseltir veya alçaltır (Fichter, 37).

Her ne kadar kişi ile statüsü, birbirinden ayrılamazsa da, sosyolojik analiz amacıyla bu ikisi birbirinden ayrılarak incelenebilir. Sosyal statü,

kişinin içinde yaşadığı toplumdaki değeridir. Başka bir deyimle, sosyal statü kişiye aktarılır. Birey, toplumda sahip olduğu statülere göre değerlendirilir. Buna statü aktarımı denir. Aktarımın çeşitli biçimleri vardır. Genel olarak ailenin sosyal statüsünü dış dünyada temsil eden ebeveynidir. Çocuklar, ebeveyninin sosyal statüsünü yansıtır. Böylelikle, ebeveynin sosyal statüsü çocuklarına aktarılmış olur. Bu durum çocukların yetişkinliklerinde de devam edebilir. Bunu avukatlık meleği açısından somutlaştırırsak, yargıçlık yapan bir kimsenin sosyal statüsü, özellikle mesleğinin başlangıcında olan avukat çocuğuna aktarılabilir. Başka bir çeşit aktarımda ise, kişi statüsünden yararlanarak başka bir statü daha elde eder. Örneğin Yüksek rütbeli emekli askerler, hükümetle iş yapan büyük sanayilerde çalışabilirler. Yüksek yargıdan emekli bir yargıç, aynı şekilde bir holdingde hukuk müşavirliği yapabilir (Fichter, 40). Bunlar toplumda yüksek statüleri nedeniyle değerlidirler.

Cezaevi tutuklu görüşmesinden dönüşte tanıştığım emekli bir Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı, kızı avukatlığa yeni başladığı için kızına destek olmak amacıyla ikinci bir kariyer olarak avukatlık mesleğine başladığını ifade etmişti. Araçtaki, diğer yaşlı bir avukat, Avukatlık yapan emekli yargıca hâlâ “Hakim Bey” diye hitap ediyordu. Bu örnek de ikili bir statü aktarımını ifade etmektedir. Kısa sohbetimizde, yargıçlık statüsünün (aynen “statü” kavramını kullanarak) avukatlıktan üstün olduğunu ve herkesin ve her mesleğin statüsünü kabul etmesi gerektiğini ifade etti.

Birey ne kadar çok sayıda gruba katılırsa o kadar çok statüye sahiptir. Örneğin, kişi hem bir yargıç, hem bir anne, aynı zamanda bir evlat, katıldığı bir eğitim çalışmasına öğrenci statüsünde olabilir. Ama her kişi yine de temel bir statüye sahiptir. Bu temel statüye anahtar statü denir. Bireyin anahtar statüsü, onun başardığı ve üstlendiği statünün yanı sıra toplumsal değerlere dayanır. Ekonomik değerlerin ve kurumların yüksek prestij taşıdığı toplumda kişinin mesleği, genellikle onun anahtar statüsünü tayin eder. Doğal olarak çocuğu olan bir ev kadınının anahtar statüsü, anneliktir. Fakat bu kadın annelik statüsünün yanı sıra başarılı bir iş kadınıysa bu durumda kadının anahtar statüsü mesleği olacaktır. Eğer toplumun değerler hiyerarşisinde ekonomik statüye daha üstte yer veriyorsa, aynı kadın ekonomik grubunun statüsünden dolayı, toplum tarafından daha yüksekte değerlendirilecektir. Kişinin sahip olduğu tüm statüleri toplum tarafından anahtar statüsüne göre yorumlar. Bireyler, anahtar statülerine göre tipeleştirilirler ve hatta stereotipleştirilirler: Öğrenci, kasaba avukatı, mirasyedi, tamirci gibi. Kişinin anahtar sosyal rolü de, anahtar statüsü ile yakından ilişkilidir.

Kişinin, sahip olduğu tüm statülerin bileşimine kimi sosyologlar, kişinin **“yaşam duruşu”** adını vermektedir (Fichter, 43). Yaşam duruşu, kişinin ağırlıklı olarak anahtar statüsünün etkisindedir. Yaşam duruşu,

kişinin sadece aile, iş, siyaset, eğitim veya din gruplarından her hangi birindeki pozisyonunu değil; bunların hepsinin bileşimini ifade eder. Kişinin yaşam duruşu, alt, üst veya orta sınıflardan hangisinde yer aldığını da belirler. Kişinin yaşam duruşu, kişiyi sosyal sınıflardan birine yerleştirir. Toplumsal sınıf değerlendirmesi de, sınıfı oluşturan kişilerin yaşam duruşuna dayanır.

Avukatlık, bu mesleğe mensup olanların sosyal statülerinden sadece biridir. Bu statü kazanılan bir statüdür. Avukatlık Kanunun “Avukatlık Mesleğine Kabul” başlığını taşıyan 2. Kısımındaki koşulları yerine getiren herkes, mesleğe girerek Türkiye’de bu statüyü kazanabilir. Ancak, avukatlık statüsü homojen bir statü değildir. Serbest çalışan avukat, kamu avukatı, hizmet akdiyle bağımlı çalışan avukat vb. az çok farklı sosyal statüleri oluşturmaktadır. Bu anlamda, meslekte bir sosyal tabakalaşmadan bahsetmek sosyolojik olarak yanlış olmaz.

Bir avukatın mensup olduğu sosyal grup sayısı kadar da statüleri vardır: annelik, babalık, siyasal parti üyeliği, dernek üyeliği, dini mensubiyeti, ekonomik durum, ev sahipliği, kiracılık vs... Tüm bu statülerin bileşimi birey olarak avukatın, toplam sosyal statüsünü, yaşam duruşunu ve toplumsal sınıfını verir.

Avukatlık statüsüyle ve avukatın sosyal sınıfıyla ilgili sosyolojik alan araştırması yok denecek kadar azdır. Bu konudaki, belki de ilk kapsamlı araştırmayı yapan Cırhinlioğlu’nun konumuzu ilgilendiren bazı tespitleri şunlar (18 vd.):

1. Serbest avukatlık mesleği daha çok erkeklerce yerine getirilmektedir.
2. Türkiye’de avukatlık mesleği orta sınıftan veya alt sınıfın üst kesiminden gelen hukukçularca icra edilmektedir. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, avukatlık toplumun üst kesimlerinin tercih ettiği bir meslek değildir. Bu yüzden hukuk mesleği içinde toplumsal hareketliliğin görece olarak yüksek olduğu açıktır.
3. Avukat annelerinin aile ekonomilerine katkıları direkt olarak yoktur.
4. Avukatlık sistemi bu günkü haliyle tatmin edici olmaktan çok uzaktır.
5. Avukatlar hukuk sistemi içerisinde kendi konumlarından (statülerinden) memnun değildir. Yargıç ve savcılarla eşit haklara sahip olmayı istemektedirler.
6. Avukatların birçoğu meslektaşlarının meslek etiğine uymadıkları inancındadırlar.
7. Halk avukatlara güvenmiyor.
8. Savcılık makamı daha üstün görülüyor.
9. Halk avukatlara yeteri kadar saygı duymuyor.

Bu tespitlere göre **şu an için** Türkiye’de avukatlık, sosyolojik olarak, yargıç ve savcının altında bir sosyal statü ve avukatı orta sınıfa veya alt

sınıfın üst kesimine yerleştiren bir “yaşam duruşu”nu sağladığı söylenebilir. Daha yüksek statüde bir yaşam duruşu, avukatlık mesleğinin kişinin anahtar statüsü olmamasına ve yaşam duruşunu oluşturan diğer statülerinin ve özellikle "anahtar statüsü"nün avukatlık mesleğinin sağladığı statüden yüksek olmasına bağlıdır: Bir Partinin Genel Sekreterliği, Milletvekilliği, Bakanlık, TMMM Başkanlığı, aile statüsü (Yargıta Başkanının oğlu veya kızı olmak vb. Bir avukatlık ücreti alacağı davada davalıların savunması aynen şöyleydi:

“... Belediyesi’ne karşı devam eden idari davaların devamı esnasında (...) plakalı araçlarının çalışmasına izin verilmemesi nedeni ile mağdur olan minibüsçü esnafının yargılama süresince mağduriyetlerine iyi niyetle bir çözüm bulunması ve bu suretle işsizlik ve ekonomik sıkıntı yaşamamaları amacı ile idari bir çözüm temin edilmesi düşüncesi ile **eski İçişleri Bakanı, Meclis Başkanı ve Başbakan** olan davacı tarafa salt ve tümü ile bu özellikleri nedeni ile ulaşarak yetkililere konunun daha net izah edilmesini arzu ettiklerini; Davacının sözünü ettiği sekiz kişilik heyetin kendilerinin avukata ve dava dosyalarının takibine ihtiyaçları bulunmadığını; zira, İdare Mahkemelerindeki davalarının zaten yolunda gittiğini, dosyalarda kendilerini temsil eden avukatlarına bu hususta ziyadesi ile güvendiklerini, ancak yüzlerce dosyadan ibaret davaların sonuçlanmasının zaman alacağını, bu konuda tamamen idari yönden bir çözüm arzuladıklarını ısrarla ve üzerine basa basa davacı tarafa ifade ettiklerini; davacı tarafın, idarî yönden yardımcı olacağına dair müvekkilimiz ve diğer minibüsçü esnaf ile anlaşmış ise de; bilahare kendisinin eski başbakan olduğunu, vekaletsiz iş takibinin uygun olmayacağını, iş takipçisi durumuna düşeceğini bu itibarla ilgililere ibraz edilmek üzere usulen birer vekaletname verilmesinin uygun olacağını belirterek, çoğunluğu ilk ve orta eğitim düzeyinde olan ve yaptıkları işten ziyade başkaca meşguliyetleri ve ihtisasları olmayan minibüsçü esnafını, eskiye dayanan bu sıfatı ile ikna etmiş ve hemen tamamı **Anadolu terbiyesi ve eğitimi almış** (???) müvekkilinin ve diğerlerinin eski bir Başbakan’ın kendilerine karşı yanlış bir tutumu olmayacağı güvence ve kanaati ile, davacının huzurunda tartışmanın ve itiraz etmenin yakışık almayacağını da düşünerek; söz konusu vekaletleri tanzim ve imza ederek davacı tarafa sunduklarını; her ne kadar, **sözü edilen vekaletnameler birer avukat vekaleti olsa dahi, gerçekte iş bu vekaletnamelerin dava takipleri için verilmediğini; hatta, avukatlık sıfatı ve etkisi gözetilerek verilmediğini;** davalı tarafın ... İdare Mahkemesindeki dava dosyasının ve ...İdare Mahkemelerindeki diğer tüm dosyaların teker teker incelenmesi durumunda her davanın davacı dışındaki avukat ...yada avukat ... tarafından hazırlanarak takip edildiklerini; cevap dilekçesi, delil listeleri ve ekleri, duruşma, Danıştay ilgili dairesinde tashihi karar-cevap dahil

olmak üzere başından sonuna dek götürüldüğünün açıkça anlaşılacağını... bu nedenle davacı avukatın avukatlık ücretini sonradan dava açarak talep etmesinin haksız ve yolsuz olduğunu...”

b) Avukatlıkla Rolüyle İlgili Davranış Kalıpları ve Davranış Düzlemi

Bireyler; deneyim, yetenek, bilgi ve kişisel özelliklerine bağlı olarak çok sayıda davranışı gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Kişi, sayısız davranış alternatifine sahip olmakla birlikte, her istediği davranışı sergilemekte özgür değildir. Çünkü bireyin mensubu olduğu toplumsal yapının kabul alanı içerisine girmeyen davranışlar, potansiyel olarak gerçekleştirilebilir olmasına karşın, çoğu kez eyleme geçirilemez. Örneğin, Yargıca çok kızan bir avukatın, ona zarar verecek şekilde saldırması fiilen mümkün iken, bu hareket sosyal yapının kabul alanına girmeyeceği için gerçekleştirilemeyecektir. Bir toplumda neyin kabul edilebilir, neyin kabul edilemez olduğu hususunda bir model olarak işlev gören genelleşmiş ve standardize edilmiş davranış kalıpları vardır.

Davranış kalıbı, aynı davranışta bulunan insanların sürekli tekrar etmeleri yoluyla biçimlenir. Bir kişiye özgü davranış alışkanlığı, o kişinin aynı davranışı sürekli gerçekleştirmesi sonucunda biçimlenir. Bir toplumdaki çok sayıda kişi uzun bir süre aynı davranışı aynı biçimde gerçekleştirirse, o toplumda bir sosyal alışkanlık gelişir. İnsanlar sabah uyanınca yüzlerini yıkarlar, günde üç öğün yemek yerler. Kültürü oluşturan bu davranış kalıpları sayılamayacak kadar çoktur. İnsanlar şeyleri aynı tarzda yapmayı sürdürürler, çünkü şeylerin böyle yapılması gerektiğini öğrenmişlerdir (Fichter 98). Davranış kalıpları, insanlar tarafından sürekli tekrar edilen duygulanma, düşünüş ve davranıştaki tekbiçimliliklerdir. Yinelenen davranış kalıpları, kişilerin yaşamını sürdürmelerini kolaylaştırır. Biz insanlar, alışkanlıkların yaratıcısı ve onların esiriyiz.

Sosyal bir grup içerisinde, bireylerden istenen davranış kalıplarının toplamı o sosyal grup içerisinde bir davranış düzlemi oluşturur. Bireyler, sosyal hayatları gereği, yaşamlarının çeşitli zamanlarında farklı sosyal gruplar ve ilişkiler sistemine dahil olmak zorunda kaldıklarından çok fazla sayıda davranış düzlemleri ağı içinde yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Avukatlık mesleğinde de, avukatlara özgü; avukatların sürekli yineleyerek oluşturduğu ortak davranış kalıpları, mesleki alışkanlıkları ve bunların teşkil ettiği bir veya birden fazla “davranış düzlemi” vardır.

b) Avukatlık Rolü

Toplumsal rol, bir *sosyal işlevi* gerçekleştirmek üzere bir araya gelmiş birbiriyle ilişkili bir dizi davranış kalıbıdır (Fichter, 110). Örneğin bir ailenin her üyesinin yerine getirmesi gereken bir sosyal işlevi ve bu sosyal işlev etrafında örüntülermiş belirli, tekrar edilen hak ve yükümlülükler gibi kalıpları ve bu kalıpların oluşturduğu bir davranış düzlemi vardır. Bu davranış kalıplarının sergilenmesi, aile bireylerinin rollerini oynamasıyla

karşımıza çıkar. Belirli davranış kalıpları bir araya gelerek, “baba” rolüne vücut verir. Başka bir davranış kalıbı grubu ise, “koca” rolünü yaratır.

Aynı şekilde, avukatlık statüsündeki bir kişiden beklenen toplumsal bağlamda belirlenmiş beklenti ve yükümlüklerden oluşan davranış kalıpları da sosyolojik olarak “avukat rolü”nü oluşturur. Avukatlık rolünün gerektirdiği davranış kalıpları, hukuk öğretimi ve staj eğitimi ve avukatlık mesleğinin icrası esnasında sosyal etkileri ile kişiye kazandırılır. Kişi-rol etkileşiminde, kişilerin hem rol davranışlarını öğrenirken hem de bu rol davranışlarını yerine getirirken kişisel farklılık ve özelliklerinin etkisinden kurtulamamaktadır. Keza, kişilik de sürekli tekrar edilen rol davranışının etkisi altında kalmaktadır. Kişinin gerek rolleri öğrenirken gerek uygularken teorik rol beklentileri ile gerçekleştirilen rol beklentileri arasındaki büyük bir uyumun gerçekleşmesi halinde bu duruma “kişi-rol bütünleşmesi” denilmektedir. Kişi-rol bütünleşmesinin yüksek derecelerde gerçekleşmesi halinde, kişi o sosyal rolle ilişkisi kalmadığında da rol davranışlarını sürdürme eğiliminde olmaktadır. Örneğin, Emekli olan bir yargıç, yargıçlığa özgü rol davranışlarını göstermeye devam edebilmektedir (Eroğlu, 90).

B. ÇATIŞMA KAVRAMI VE KİŞİ-ROL ETKİLEŞİMİNDEN DOĞAN ÇATIŞMALAR

Psikolojik çatışma (*conflict*), iki ya da daha fazla ihtiyacın aynı anda sağlanamamasından kaynaklanan gerilim (*tension*) durumudur. Bu durum amaca yönelik davranışların (*goal directed behavior*) engellenmesi (frustration)’dan kaynaklanır. Engellenme veya engellenme korkusu insanda kaygı yaratır. İnsan gündelik yaşamında çok sayıda çatışma yaşar ve bu çatışmalarla başa çıkmaya çalışır. Çatışmaları üç ana tip içinde incelemek mümkündür (Morgan:228-230; Eroğlu 57).

“Yaklaşma-yaklaşma” çatışması (*conflict of approach-approach*) olarak adlandırılan çatışma, her biri olumlu bir amaçla ilgili olan iki tür ihtiyacın aynı anda giderilememesinden kaynaklanan gerilim durumudur. Kişinin aynı anda hem acıkmış olması hem de uykusunun gelmiş olması gibi. Modern insanın en çok karşılaştığı köklü ve uzun süreli çatışma kişinin zamanının hem işinde hem de ailesiyle birlikte geçirmeyi istemesidir. Yaklaşma-yaklaşma çatışmalarını çözmede genellikle izlenen yol, çatışma halindeki ihtiyaçların her ikisinin de kısmen giderilmesidir.

Kişinin iki olumsuz durumdan birini seçmek durumunda kaldığı gerilim durumu kaçınma-kaçınma çatışmasına (*conflict of avoidance-avoidance*) yol açar. Kişi ya sevmediği işte çalışacak ya da gelirini kaybedecektir. Kişi bu çatışma türünde aynı derecede olumsuz iki amaç arasında sıkışıp kalmıştır. Her iki seçenek de kişi için kaygı yaratıcı bir tehdit niteliği taşımaktadır. Kaçınma-kaçınma çatışmalarında iki türlü davranış gözlemlenir bunlardan biri bocalama (*vacillation*)dur. Bocalama iki olumsuz amaç arasında itilip çekilmesidir; kişi bir olumsuz amaçtan uzaklaştıkça diğer olumsuz amaca yaklaşır, be durumda da tekrar birinci amaca doğru itilir ve bu böylece devam eder. “Kaçınma-kaçınma” çatışmalarında görülen diğer davranış türü ise çatışmadan

kaçınmaya çalışmaktır; ancak bu durumlarda genellikle kişinin çatışmadan kaçınmasını engelleyen başka olumsuz durumlar vardır.

Üçüncü çatışma türü ise “yaklaşma-kaçınma” çatışmasıdır (*conflict of approach-avoidance*). Bu çatışma türünün tipik örneği ise; kişinin her hangi bir işte aynı anda hissettiği başarı ihtiyacı ve başarısızlık korkusudur.

Her bir çatışma türünün kişinin sosyal rolleriyle yakından ilişkisi vardır. Kişi rol bütünleşmesi, ham bireyin mesleki tatmini hem de sosyal davranış düzleminin sağlıklı işlemesi için belli bir derecede arzu edilen bir durumdur. Ancak bu bütünleşme çoğu kez gerçekleşmez. Hatta kişi-rol çatışmaları, kişi rol-bütünleşmelerinden daha yaygın bir olaydır.

Bu çatışmalar bireyin çelişen rol beklentileri içeren birden fazla rolü aynı anda gerçekleştirmek durumunda kalmasından kaynaklanabilir. Örneğin, ebeveyn rol beklentisi çocuğuna vakit ayırmayı gerektirirken, avukatlık rolü yarınki duruşmalara hazırlanmayı talep edebilir.

Kişi-rol çatışmalarının diğer bir nedeni kişinin yetenek ve özelliklerinin rol gereklerine uyumsuzluğu da çatışmaya yol açabilir. Bu durumda kişinin yetenekleri; ifa etmek zorunda olduğu rolün ya üzerinde kalır ya da altında. Her iki durumda kişide kişi-rol çatışmasına yol açar. Keza, kişinin yerine getirmek zorunda olduğu rolünü veya davranış düzleminden hoşlanmaması da bu çatışmaya yol açar. Örneğin kişinin, başka bir iş bulmadığı için avukatlık mesleğini sevmediği halde yapmak zorunda kalması tipik bir kişi-rol çatışmasıdır.

Önemli bir kişi-rol çatışması türü de, davranış düzleminde değişme olmasına karşın kişinin rol davranışını buna uyumlu olarak ve eş zamanlı biçimde değiştirememesinden kaynaklanır. Değişik rolleri birbiri ardına oynamak, rol davranışının yerine getirilmesine karışıklığa yol açar. Aile ve arkadaşlık davranış düzlemindeki bir rol davranışın iş yeri davranış düzeline taşınması buna güzel bir örnektir.

Avukatlık rolünden kaynaklanan psikolojik çatışmaları hem genel olarak çatışma türleri (yaklaşma-yaklaşma-kaçınma kaçınma-kaçınma yaklaşma) hem de kişi-rol çatışmaları bakımından incelemek mümkündür.

C. AVUKATLIK ROLÜNDEN KAYNAKLANAN ÇATIŞMALARIN PSİKOLOJİK SINIFLANDIRMASI

Bir önceki bölümde genel olarak psikolojik çatışma kavramı ve genel tiplerini irdelerdik. Bu bölümde avukatlığa özgü psikolojik çatışmaların sınıflandırmasını (taxonomy) yapacağız. Sınıflandırma üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan ilki, kişinin içselleştirilmiş ahlakî değer yargılarıyla avukatlık rolünün gerekleri arasındaki gerilimden kaynaklanan “Vicdanî Çatışma Problemleri”dir. İkinci ana kategori, avukatın kimlik sorunlarıyla ilgili “Öz-İmaj Çatışma Problemleri”dir. Bu çatışma türü, avukatın diğer insanların ve toplumun gözünde nasıl görüldüğüne ilişkin yaşadığı gerilimleri kapsamaktadır. Son Kategori ise, avukatın mesleğini icrasıyla ilgili kişisel becerileriyle (*ego skills*) ilgili olarak yaşadığı “Meslekte Ustalık ve Davanın Kontrolüne ilişkin Çatışma Problemleri”dir.

SINIFLANDIRMA

1. Vicdani Çatışma Problemleri (Problems of Conscience Conflicts)

- 1.1. Dürüstlük ve Samimiyet Konusunda Çatışma
 - 1.1.1. “Haksız” veya “suçlu” müvekkilin savunulması
 - 1.2.2. Davadaki Hakikat-Adalet gerilimi
 - 1.2.3. Yalancı tanık/tanığın yönlendirilmesi gerilimi
- 1.2. Davanın ya da müvekkilin kişisel amaçlar için ya da narsistik (kendi egosunu yüceltmek için) kullanımı.
- 1.3. Gücün Kullanımı/Kötüye Kullanımı
 - 1.3.1. Müvekkili alacağı kararlarda bilgilendirme ve yönlendirme Gerilimleri
 - 1.3.2. Avukatlık ücreti ve yargılama giderleri konusunda ekonomik ve hukuksal gücün kötüye Kullanımı (Müvekkilin bir avukata, avukatınsa avukatlık ücretine ihtiyacı vardır)
 - 1.3.3. Cinselliğin kötüye kullanımı ve ayartma
 - 1.3.4. Sır saklama konusundaki çatışmalar

2. Öz-İmaj Çatışması Problemleri (Problems of Self-Image Conflict)

- 2.1. Avukatın Kamuoyundaki Olumsuz İmajı
 - 2.1.1. Avukatın “Sahtekâr”/ “Ahlaksız” Olarak Görülmesi
 - 2.1.2. Avukatın manipülatör olarak görülmesi
 - 2.1.3. Avukatın toplumsal sorunlarda veya somut bir davada günah keçisine dönüştürülmesi
 - 2.1.4. Avukatların paragöz olarak değerlendirilmesi
 - 2.1.5. Avukatın yasal rolünün, yargı organlarında ve diğer mercilerde kabul görmemesi
- 2.2. Avukatın Adalet Savaşçısı olarak Görülmesinin yarattığı gerilimler
 - 2.2.1. Agresiftik-yumuşak başlılık gerilimi (Yeterince agresif miyim? Kadın olmama karşın yeterince agresif davranabilir miyim? Pasif davranmam davayı kazanmama engel olur mu?)
 - 2.2.2. Tribünlere oynamak, bir davayı savunurken gösteriş yapmak (Müvekkilimi meslek gereği mi, yoksa gösteriş yapmak için fırsat olarak gördüğüm için mi savunuyorum)
- 2.3. Adaleti Kale almakla İlgili Çatışmalar
 - 2.3.1. Adaleti önemseyen avukatlar “yufka yürekli” ya da yumuşak başlı” olarak değerlendirilir.
 - 2.3.2. İdeallerden yoksun teknik uzmanlık bir tehdittir; bunu herkes bilir ve meslek erbabı olmayanları kaygılandırır. Keza teknik uzmanlıktan yoksun ideallerin etkili olmayacağı kaygı uyandırır.
- 2.4. Irk, etnik köken ve cinsiyet ile ilgili değer yargılarını ilgilendiren çatışmalar.
- 2.5. Mesleki Yeterlilik Çatışmaları

- 2.5.1. Uzmanlık gerilimi (patent davasıyla başa çıkabilir miyim?)
- 2.5.2. Deneyim Çatışmaları (Deneyimli bir avukat karşısında başarılı olabilir miyim?)
- 2.5.3. Hiyerarşik Çatışmalar (patron avukat-işçi avukat gerilimi)

3. Meslekte Ustalık ve Davanın Kontrolüne ilişkin Çatışma Problemleri (Problem Mastery and Control in Case Management)

- 3.1. Belirsizlikler Karşısında Çatışmalar
 - 3.1.1. Kontrol Sağlamak İçin konuya hakim olmadan işi basite almak veya aşırı ihtiyatlı olmak (Olgular ve hukuk kurallarıyla ilgili gereğinden fazla bilgi edinmeye çalışma. Olguların, tipik birkaç genel hukuk kuralına altlanmasıyla yaşanan gerilim)
 - 3.1.2. Sözcükler ve Kavramların gerçek dünyada varmış gibi kullanımı.
 - 3.1.3. Belirsizlik endişesiyle hukuk kurallarını yaratıcı bir şekilde kullanma konusunda tereddüt.
 - 3.1.3.1. Yerleşik (müstakar) içtihatların varlığına karşın ve elindeki davada bu içtihatlara aykırı yenilikçi bir yaklaşım benimseme konusunda tereddüt.)
 - 3.1.3.2. Karmaşık davalarda hukuk kurallarının olayla uyumlaştırılması gereği.
 - 3.1.4. Taraflardan birinin kendi davalarının dayanaklarının sarsılmaması ya da öyle görülmemesi için, davanın diğer tarafın durduğu noktadan olayları değerlendirme konusunda yaşadığı gerilim.
 - 3.1.5. Avukat olarak yeni rolleri kabullenme/geliştirme konusunda çekinceli davranmak, “nasıl böyle davranacağımı bilmiyorum” –örneğin bir avukat çocuk mahkemesinde “çocuk avukatı olarak nasıl çalışır?”, “Nasıl avukatlık ücreti isterim?”, “uzlaşma müzakeresinde nasıl davranılır?” “çapraz sorguda nasıl davranmalıyım?”)
- 3.2. Toplumsal İşlerin İdaresiyle İlgili Çatışmalar
 - 3.2.1. Görüşme/danışma sürecinde yaşanan çatışmalar
 - 3.2.1.1. Bir dinleyici olarak Avukat-Örneğin pasiflik-aktiflik Konularında Çatışmalar: “yalnızca dinleyerek iyi bir Avukat Olabilir miyim?”
 - 3.2.1.2. Avukatın Tepki Göstermesi
 - 3.2.1.2.1. Müvekkilin ifadesinin karakteristiği; çok rahatsız edici ya da çok baştan çıkarıcı, ya da çok çılginca.
 - 3.2.1.2.2. Müvekkilin İfadesinin Yarattığı Duygulanımlar Konusunda yaşanan çatışmalar (“Kızmam doğru olur mu?”)
 - 3.2.1.2.3. Müvekkilin duygu ve düşünceleriyle gereğinden fazla empati kurmak,

müvekkille özdeşleşmek (empati mesafesi ile ilgili sorunlar)

- (a) Utanç
- (b) Acı
- (c) Açgözlülük
- (d) Suçluluk
- (e) Yukarıdakiler müvekkilin özel yaşamını ihlal olarak da algılanabilir.

3.2.1.3. Bir Başkasının inanırlılığının yargılanması konusunda avukatın hissettiği rahatsızlık (Örneğin onlara inanmadığımı bilirlerse benden hoşlanmazlar ya da beni onaylamazlar).

3.2.1.4. Müvekkillerin psikolojik savunma mekanizmalarının avukatın üzerinde oluşturduğu sıkıntı (Örneğin “bana güvenmiyorlarsa ve benim güvenimi kullanmayacaklarsa neden benden yardım almaya geliyorlar?”)

3.2.2. Yetersizliğin Yarattığı Çatışmalar

3.2.2.1.Üstlerinin ya da deneyimli meslektaşlarının yanında yetersizlik hissi.

3.2.2.2. Başka bir meslektaşının yetersizliği (davada hata yapan bir avukatla ilgili olarak bana danışıldığında ne yapmalıyım?)

3.2.2.3. Müvekkilde yetersizlik – örneğin müvekkilin kendi davasıyla ilgili yeterli bilgiyi sunmaması nedeniyle işin zor ve hatta imkansız hale gelmesi.

3.2.2.4. Kişinin kendisindeki yetersizlik (bilgisizlik yüzünden davayı yüzünüze gözünüze bulaştırdınız. Bununla nasıl başa çıkarsınız).

3.2.3. Kişinin kendi zamanını, fiziksel ve düşünsel enerjisini özel yaşamını idare etmek konusunda yaşadığı gerginlikler.

3.2.3.1. Müvekkilin İhtiyaçları ve kendi ihtiyaçlarınız arasındaki çatışma.

3.2.3.2. Kişinin profesyonel olarak işini sürdürebilmesi için özel hayatındaki psikolojik emniyet ve düzeni sağlayabilmesi gereksinimi

3.2.3.3. Koca-baba olarak roller ve profesyonel rol arasındaki çatışmalarla başa çıkma gereksinimi.

3.2.3.4. Kadın-anne ya da çalışan bir kadın olarak rollerin çatışmasıyla başa çıkma gereksinimi

3.2.3.5. Çocuk yetiştirmenin gerektirdikleri ve iş yaşamında kendisinden beklenenler arasındaki çatışmalar (Nerede çalışmalıyım? Çalışma saatleri ile ilgili çatışmalar.Evle ilgili işleri kim yapacak?)

- 3.2.4. Avukatın diğer statülerinin istismarından kaynaklanan gerilim ve çatışmalar
 - 3.2.4.1. Meslektaşların “meslektaşlık dayanışması” adı altında istismarı.
 - 3.2.4.2. Akrabalık, dostluk, arkadaşlık vs. statülerinin öne çıkarılarak avukatın istismarı.
- 3.3. Bir dava kaybedişinde yaşanan çatışmalar
 - 3.3.1. Kazanacağınıza İnandığınız (ya da kazanmanız gereken) bir davayı kaybetmek
 - 3.3.2. Kaybedeceğinize İnandığınız Bir Dava ile Uğraşmak
 - 3.3.2.1. ilginizi kaybettiğiniz için dava konusunda yeterince hazırlık yapmaktan kaçınır mısınız?
 - 3.3.2.2. Kaybedeceğinize dair beklenti doğru bir tahmin mi, yoksa kendi öz-değerinizi korumak için bir savunma mekanizması mı?
 - 3.3.2.3. Kaybetmesi olası bir davayı kazanma isteği sizin yasadışı veya ahlak dışı şeyler yapmanıza neden olur mu?
 - 3.3.2.4. Müvekkilin sizinle ilgili duyguları ve fikirlerini (rasyonel veya irrasyonel) nasıl idare edersiniz? (Ne beklemesi gerektiği konusunda onu doğru biçimde bilgilendirdiniz mi? Müvekkilinizin hisleri içinizde rahatsızlık oluşmasına neden oluyor mu? Neden?).
- 3.4. Kaybetmeniz “gereken” bir davayı kazanmakla ilgili çatışmalar: “örneğin ben haksız hileci ya da ahlaksız mıyım?

III. ÇATIŞMALARIN TEŞHİSİ VE ÇATIŞMALARLA BAŞAÇIKMA

Bir önceki bölümde yapmış olduğumuz sınıflandırmanın Avukatlık rolünden kaynaklanan çatışmaların tamamını kapsadığı iddiasında değiliz. Bu sınıflandırmayı inceleyen meslektaşlarımız, bizim tespit edemediğimiz sınıflandırmada yer almayan başka çatışmaların da farkına varabilirler.

Türkiye avukatlığının, yaşadığı kimlik sorunu başka ülke avukatlarının yaşadıklarından farklılık arz etmesi, yasaların ve meslek kurallarının “hukuksal rol beklentileri” ile avukatın mesleğini icra ederken muhatap olduğu insanların “sosyal rol beklentileri” ve hatta avukatın “avukatlık rolü” konusundaki algısı arasındaki uçurum sayılabilecek farklılıklar nedeniyle Türkiye avukatının yaşadığı çatışma ve gerilimler çok daha çeşitli ve fazladır (Kayhan, [Avukatlık Kimliği](#)). Bu nedenle sınıflandırmadaki eksikliklerin zaman içinde giderilmesi gerekecektir. Bu sınıflandırmanın tekemmül etmesi; meslektaşların yaşadıkları çatışmaları tanımlamada bu sınıflandırmayı kullanması ve davranış biçimlerini bu sınıflandırmadaki kavramlarla ilişkilendirmeye çaba göstermesiyle mümkün olacaktır. Bu arada, sınıflandırma, avukatların işlerinde karşılaşacakları problem yaratmaya yatkın alanları incelemeye başlamak ve anlamak için bir metot da içermektedir.

Bir avukatın, işini yaparken duygusal kör noktalarının, yaşadığı çatışma ve gerilimlerin farkına varması ve bunları tanımlaması doğru mesleki tutum belirlemenin ilk basamağıdır. En azından, Bir avukatın, avukatlık rolünün tetiklediği pek çok duygusal reaksiyon ile baş etmeyi öğrenirken, bunları yaşayan ilk kişi olmadığını bilmesi bu tepkilerle baş etme konusunda ona yardımcı olacaktır. Aksi söz konusu olsaydı, böylesine geniş bir sınıflandırma ortaya çıkmazdı. İnsanlar içsel çatışmalarla mücadele ederken, genelde yalnız olduklarına inanma eğiliminde olurlar. Bu durum genelde bir tecrit hissi ve büyüyen bir umutsuzluk hissi yaratır; bu tutum duygusal sorunların çözülmesi için gereken dirayetin gösterilmesine yardımcı olmaz. Belki de bu konuda ki sınıflandırmalarla ilgili bir miktar aşinalık bu eğilimin hafiflemesini sağlayacaktır (Watson, 100-101). Bu nedenle, avukatların ve avukat adaylarının sınıflandırmayı dikkatle incelemeleri; yaşadıkları çatışmaların “farkında olmaları” sınıflandırmadaki tanımlarını bulmaları bu çatışmalarla başa çıkmanın ilk aşamasını oluşturabilir. Sınıflandırmayı incelerken kimi kavramlara gösterdikleri yoğun duygusal tepinin farkında olmaları, yaşadıkları tekrarlanan çatışmaların farkına varmalarını sağlayabilir. Bu çatışmalarının anatomisinin önceden bilinmesi, avukatlık mesleğinin icrası sırasında ortaya çıkan psikolojik işaretlerin ortaya çıktıklarında fark edilmesi bu çatışmalarla başa çıkmada yardımcı olabilir.

Avukatın yaşadığı çatışmaların bir kısmında deneyimli bir meslektaşın rehberliği çatışmalarla başa çıkmakta yardımcı olabilir. Mesleğini icra ederken -danışma görüşmesi veya duruşma esnasında- kendisinde nedenini açıklayamadığı güçlü bir olumsuz duygu veya psikolojik tepki hissetmesi bir çatışmanın güçlü bir ipucu olarak düşünülmelidir. Bu durumda deneyimli bir meslektaşına olayı danıştığında, olayı dışarıdan gören meslektaşı bu çatışmanın nedenini hemen görebilecektir. Avukat, deneyimli meslektaşını “dinleyebilecek durumdaysa”, başına gelen çatışmalı durum hakkında ve kendisiyle ilgili çok şey öğrenebilecektir. Bu durumda çatışmayla başa çıkmada deneyimli meslektaşın tavsiyeleri yararlı olabilir.

Ancak çatışma durumu kişinin bilmek istemediği bilinçdışı arzularından kaynaklanıyorsa, çoğu kez çatışma yaşayan avukat devreye giren psikolojik savunma mekanizmalarının engellemesiyle “işitmeye çalışan sağır bir adama” benzeyecek, tavsiyeleri kesinlikle işitmeyecektir. Bu durumda avukatın çatışma durumuyla yüzleşmesini engelleyen onu tavsiyelere karşı sağlaştıran “nevrotik engeli” ortadan kaldırmak için bir terapistle başvurması gerekebilir. Aynı tip çatışmaların sürekli olarak yinelenmesi, bir terapistle başvurmanın gerektiği konusunda güçlü işarettir.

Avukatın yıllar boyu bu tip tekrarlanan kronik açmazlarla kendini engellediği ve kendisini daha iyi tanıyıp anlamadan profesyonel görevini başarmasının hiçbir yolunun olmadığı durumla, özellikle ülkemiz avukatlık pratiğinde oldukça sık gözlemlenen bir durumdur. Bu “nevrotik engellenmenin” doğasında vardır. Bu durumda kişi ya kendisini tanımayla bağlı olarak ortaya çıkacak acıyla yüzleşecek ya da başarısızlık sonucu yaşadığı rahatsızlıktan kaçınmak için kendini daha fazla sabote edecek ve

kişisel ve mesleki yaşamını daha da kötüye götürecek yeni savunma mekanizmalarına başvuracaktır (Watson, 1005).

Meselenin terapi boyutu kadar eğitim boyuyu da söz konusudur. Daha doğrusu çatışmalarla başa çıkamama durumu, büyük ölçüde bu konudaki eğitim eksikliğinden de kaynaklanmaktadır. Ülkemizde staj ve mesleki eğitimde, bu konulara hemen hiç yer verilmemektedir. Avukat, mesleğini icra ederken karşılaşacağı çatışmalardan ve bunlarla nasıl başa çıkılacağından habersiz şekilde mesleğe atılmakta ve çatışmalarla başa çıkamamaktan dolayı çoğu kez mesleğin beşinci yılından itibaren nevrotik belirtiler göstermeye ve mesleki tükenme belirtileri baş göstermeye başlamaktadır.

Bu nedenle, mesleki çatışmalar temelinde kendini tanıma amaçlı grup çalışmaları ve probleme dayalı iyi tasarlanmış drama çalışmaları bu çatışmaları çözümlemeye son derece etkili olmaktadır.

Bütün bunların dışında Ülkemiz avukatlığının yaşadığı kronik kimlik krizi ve hukuk düzeninde yaşanan kaos; avukatın bireysel çatışmaların ana kaynağı olarak önümüzde durmaktadır.

Kaynaklar

Andrew S. Watson, The Lawyer in the Interviewing and Counselling Process, The Bonns-Merill Company, 1976.

Alain de Botton (Çev. Ahu Sıla Bayer) : , Statü Endişesi, 3. Baskı, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2005..

Clifford T. Morgan, Psikolojiye Giriş, (Çev. Hüsnü Arıcı ve Arkadaşları), 14. baskı, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara, 2000.

Feyzullah Eroğlu, Davranış Bilimleri, Beta yayınları, 6. baskı, İstanbul, 2004.

Joseph Fichter, (Çev. Nilgün Çelebi): Sosyoloji Nedir, 8. Baskı, Anı Yayınları, Ankara, 2006.

Nilüfer Demir, Birey, Toplum Bilim: Sosyoloji Temel Kavramlar, Turhan Kitabevi, Ankara 2008.

Fahrettin Kayhan, Avukatlık Kimliği ve Avukatın Yargı Sistemi İçindeki Yeri" [Ankara Barosu Dergisi](#), Yıl:68 Sayı:2010/3, s.275-289 (Avukatlık Kimliği).

Fahrettin Kayhan,“Hukuk Eğitimi ve Uygulamasında Yaratıcı Dramanın Yöntem Olarak Uygulanması” Yaratıcı Drama Dergisi, Kış 2006, Cilt 1, Sayı 2 (Hukuk Eğitimi).

Fahrettin Kayhan, Avukat-Müvekkil Etkileşiminde Aktarım ve Karşı Aktarım" [Ankara Barosu Dergisi](#), Yıl:68 Sayı:2010/4, s.249-261 (Aktarım Karşı-Aktarım).

Fahrettin Kayhan “ Ceza Muhakemesi Yargılama Kültürünün Oluřumunda Avukatın Rolünün Yaratıcı Drama Yöntemiyle İncelenmesi” Ankara Barosu Hukuk Kurultayı 2008, C. 4, s. 15-30 (Muhakeme K t r ).

Zafer C rh nliođlu: Türkiye’de Hukuk Mesleği, Gündođan Yayınları, Ankara 1997, s. 118 vd.